

В. М. ДИДИК

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1900–1939 РР.

Стаття присвячена аналізу публікацій українських громадських діячів та педагогів з проблеми формування здорового способу життя учнів у періодичних виданнях в 1900–1939 рр. Розкрито санітарно-гігієнічні вимоги, які висувалися до навчально-виховних закладів. Описано зміст та форми пропаганди культури здоров'я в досліджуваній період у навчальних закладах на західноукраїнських землях.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, культура здоров'я, періодичні видання, учнівська молодь, україномовна періодика.

В. М. ДЫДЫК

ПРОБЛЕМЫ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ В ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ 1900-1939 ГГ.

Статья посвящена анализу публикаций украинских общественных деятелей и педагогов по проблеме формирования здорового образа жизни учащихся на страницах периодических изданиях 1900–1939 гг. Раскрыты санитарно-гигиенические требования, которые предъявлялись к учебно-воспитательным учреждениям. Проанализированы содержание и формы пропаганды культуры здоровья у исследуемый период в учебных заведениях на западноукраинских землях.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, культура здоровья, периодические издания, учащаяся молодежь, украиноязычная периодика.

V. M. DYDYK

PROBLEMS OF CULTURAL HEALTH OF STUDENTS PERIODICALS IN WESTERN UKRAINE 1900–1939 RR.

The article is devoted to the analysis of the publications of the Ukrainian public figures and educators on the issue of healthy lifestyles of students in periodicals in 1900-1939. The sanitary requirements that were put forward to the educational institutions are discovered. The content and form of promoting a culture of health in the period in educational establishments in the Western part of Ukraine are analysed.

Keywords: healthy lifestyle, culture of health, newspapers, school youth, Ukrainian periodicals.

Сучасна національна система освіти та виховання України спрямована на пошук нових форм і засобів, які б сприяли вихованню здорового підрастаючого покоління. Важливу роль у цьому аспекті вітчизняні науковці відводять засобам масової інформації (ЗМІ).

На думку сучасного дослідника Н. Щербаквої, ЗМІ мають можливість згуртувати учнівську молодь України навколо цінностей здорового способу життя в усіх його складових – фізичній, психічній, соціальній, духовній [17, с. 150–155].

Цю тенденцію підтверджує аналіз соціологічних досліджень, який засвідчив, що за рівнем довіри населення серед ЗМІ перше місце займає телебачення, йому довіряє 64% опитаних респондентів, радіомовленню – 61%, а пресі – 56%. Проведені дослідження тематичної спрямованості цільових телепередач показують, що у 83% з них відзначалася важливість конкретних складових здорового способу життя (ЗСЖ), в 56% – пропонувались конкретні корисні поради, але тільки у 41 % випадків наводилися конкретні приклади формування культури здоров'я в учнівському середовищі [2, с. 150–155].

Проте вітчизняні дослідники О. Радченко та С. Радченко відзначають, що незважаючи на зазначені спроби боротьби телебачення за здоровий спосіб життя молодого покоління, результати опитування учнів свідчать, що 43% учнів переглядає рекламні спонукання до вживання алкоголю [12, с. 211–212].

Таким чином, актуальність проблеми та її недостатня розробленість спонукає до ретроспективного аналізу публікацій періодичних видань досліджуваного періоду та сприятиме кращому розумінню системи виховання здорового способу життя в учнівському середовищі на західноукраїнських землях.

Дослідженню проблеми присвячені численні монографії, дисертаційні роботи та інші наукові праці. Зокрема, вплив сучасних ЗМІ на формування культури здоров'я в учнівському середовищі вивчали М. Дерепка, Ю. Фомин, Ю. Юрчишин. Ретроспективний аналіз періодичних видань досліджуваного періоду здійснили О. Муц, О. Хімяк, Л. Шологон та ін. Цікавими у контексті зазначеної проблеми є історичні розвідки О. Вацеби, Б. Трофим'яка, Б. Ковпака, у яких міститься інформація щодо становлення західноукраїнської спортивної періодики у 1920–1939 рр.

Мета статті – проаналізувати публікації з проблеми формування культури здоров'я підростаючого покоління на сторінках періодичних видань у 1900–1939 рр. на західноукраїнських землях та окреслити перспективи творчого використання позитивних ідей у сучасному освітньому просторі.

Колоніальне становище західноукраїнських земель в кінці XIX – на початку XX ст. визначало їх соціальний та культурний розвиток і надалі відіграло вагомую роль у становленні української періодики. Як відзначає вітчизняний дослідник О. Муц, українська періодика першої третини XX ст. була засобом та формою культурно-освітнього розвитку українського суспільства в досліджуваній період [9, с. 272].

Розвиток україномовної преси на початку XX ст. проілюстрований у таблиці 1 [3, с. 230].

Таблиця 1.

Кількість україномовних періодичних видань на західноукраїнських землях у 1900–1915 рр.

Рік	1900	1905	1910	1911	1912	1913	1914
Кількість періодичних видань	39	52	72	78	78	80	73

Зазначимо, що в середині 1930-х рр. сумарна кількість україномовних періодичних видань становила 73, а саме: політичних – 22, господарських – 7, культурно-освітніх – 11, літературних – 4, наукових і фахових – 11, релігійних і церковних – 4, професійних – 3, для молоді – 8, гумористично-сатиричних – 3 [18, с. 48].

Важливою складовою системи української преси на початку XX ст. були педагогічні часописи. В них висвітлювалися питання розвитку національної системи освіти та шкільництва. Автори публікацій обстоювали право українців здобувати освіту національною мовою, здійснювали спроби формувати світогляд шкільної молоді та пропагували культуру здоров'я в учнівському середовищі.

Цікавою в контексті нашого дослідження є інформація періоду 1930–1939 рр. щодо кількості публікацій, у змісті яких розкривалися окремі аспекти виховання здорового способу життя учнів (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість публікацій з проблеми здорового способу життя в періодичних виданнях у 1930–1939 рр.

Назва періодичного видання	Кількість публікацій
«Рідна школа»	30
«Шлях виховання й навчання»	8
«Відродження»	14
«Студентський шлях»	1
«Українська школа»	5

З метою аналізу умов виховання здорового способу життя в учнівському середовищі досліджуваного періоду проведемо розгляд окремих публікацій в періодичних виданнях.

Так, тогочасний дослідник українського шкільництва С. Кондрат в одній із своїх публікацій розкриває соціально-побутові умови проживання дітей у сільській місцевості. Як приклад, автор наводить слова учителя з Дрогобича, який відзначає: «Діти виглядають інколи страшно. Ноги, руки, шия, уха – аж чорні. Та в першу чергу ноги і руки. Твориться на них якась

тверда поволока, якої не можна усунути яка часто тріскає і кровавить». У своєму дослідженні автор наголошує на тому факті, що фізичний розвиток дитини значно залежить від матеріального стану родини [6, с. 163].

У контексті вивчення цього аспекту проблеми цікавою є стаття А. Рудь в якій дослідниця звертає увагу на побутові умови проживання дітей та аналізує санітарно-гігієнічний стан сільських будинків [13, с. 14].

У своїй статті Д. Хевзюк наголошує, що вагомий вплив на виховання здорового способу життя мали батьки, оскільки саме їхню поведінку найчастіше наслідували діти [16, с. 12–13].

Заслуговує на увагу опублікована в журналі «Шлях навчання й виховання» стаття «Школа, нервові діти й ... учителі». У ній автор презентує дослідження лікаря Т. Бока, на думку якого, причини нервових захворювань учнів залежать від таких чинників: обсягу праці, яку виконує учень; постійного зосередження уваги; фізичного перевантаження; несприятливої атмосфери в домі.

З метою зменшення кількості нервових захворювань дітей Т. Бок пропонував: не перевантажувати учнів працею в школі та вдома; створити сприятливі умови для співпраці між учителями та учнями при цьому даючи останнім змогу нормально розвиватися [15, с. 173–174].

Аналіз періодичних видань дозволяє стверджувати, що на початку ХХ ст. гостро постала проблема із зловживанням молоддю алкоголем. Вітчизняний дослідник Б. Савчук відзначає, що на початку ХХ ст. одна корчма припадала на 347 міських і 462 сільських жителів, тоді як одна початкова школа – на 1770 мешканців краю, гімназія – на 206 тис., а учительська семінарія – на 320 тис. [14, с. 70]. Вживання спиртного спричинило катастрофічні наслідки у тогочасному суспільстві. Заслуговує на увагу той факт, що 80% злочинів відбувалися через алкоголь, на 100 самогубців припадав 41% алкоголіків [1, с. 145]. Цілком очевидно, що такий стан справ призвів до систематичної і послідовної боротьби з алкоголізмом на західноукраїнських землях.

Цікавою у контексті нашого дослідження є стаття С. Парфанович «Шкідливий вплив алкоголю на здоров'я дитини», у якій автор дійшла висновку, що діти, котрі вживають алкоголь, відстають у фізичному розвитку та мають значно нижчі показники у навчанні (табл. 3) [10, с. 273–274].

Тогочасні українські дослідники відзначають, що вагомий вплив на формування здорового способу життя дітей мав санітарно-гігієнічний стан навчальних закладів. Проблеми української школи широко обговорювалися на сторінках тогочасних видань.

Яскраво характеризує стан шкільництва доповідь українського посла С. Козицького в польському сеймі надрукована на в газеті «Діло» (1923 р.). Зокрема автор доповіді відзначає, що «українські школи систематично знищуються шляхом вилучення в українських громад шкільних будинків та майна, а українські діти мусять вчитися у тісних кімнатах» [5, с. 2].

Таблиця 3

Порівняльна характеристика рівня засвоєння учнями навчального матеріалу через призму алкогольної залежності

Хлопці	Дівчата
ті, що вживають алкоголь	ті, що вживають алкоголь
дуже добре – 0%	дуже добре – 1,3%
добре – 30%	добре – 39,3%
достатній – 47%	достатній – 41,4%
зле – 21,7%	зле – 18%
ті, що не вживають алкоголь	ті, що не вживають алкоголь
дуже добре – 3,7%	дуже добре – 4%
добре – 63,1%	добре – 42%
достатній – 32%	достатній – 41%
зле – 1%	зле – 13%

Український громадський діяч В. Калинович здійснив спробу розкрити санітарно-гігієнічні вимоги, яким повинна відповідати школа. У результаті досліджень автор робить такі висновки:

- шкільні будинки необхідно будувати відповідно до вимог гігієни в екологічно чистій частині конкретної місцевості. Класи мають бути просторими, сухими та сонячними. При

кожній школі повинні знаходитися широке подвір'я або великий сад, де діти могли б після кожного уроку проводити час протягом перерви;

- навчальні лабораторії та кабінети треба обладнати всіма необхідними для навчання наочними засобами й приладами;
- у кожній школі створити окремі кімнати для проведення лабораторних досліджень і для заняття фізичними вправами [4, с. 27].

Викладені вище матеріали свідчать, що в першій третині ХХ ст. українські педагоги та громадські діячі широко обговорювали в періодичних виданнях можливість використання різних форм і методів виховання культури здоров'я підрастаючого покоління.

Так, Д. Петрів відзначає, що матеріал для навчання та розвитку дитини потрібно підбирати з навколишнього середовища. На думку автора, під час підготовки до виховного заходу вчитель повинен скласти собі план, у якому мають бути вказаними мета розмови та необхідне дидактичне забезпечення. До засобів проведення виховного заходу педагог відносить теоретичний матеріал, наочність, методи ведення розмови [11, с. 118].

Значний інтерес для нашого дослідження становлять публікації, в яких українські автори розкривають досвід формування культури здоров'я дітей на території інших країн. Так, О. Макарушка розглядала санітарно-гігієнічний стан дошкільних навчально-виховних закладів [8, с. 78–80].

Цікавою у контексті дослідження є стаття А. Лотоцького «Сонцелов». Автор розкриває технологію використання приладу, який використовують для освітлення шкільних кімнат, що розташовані на не сонячному боці в паризьких навчальних закладах [7, с. 118].

Здійснені дослідження періодичних видань свідчать, що українські педагоги та громадські діячі досліджуваного періоду розглядали проблему пропагування культури здоров'я в учнівському середовищі як одне із стратегічних питань розвитку національного шкільництва.

Аналіз статей з проблеми виховання здорового способу життя в учнівському середовищі, опублікованих в тогочасних українських періодичних виданнях, демонструє, що автори звертали особливу увагу на:

- соціально-побутові та матеріальні умови проживання дітей;
- санітарно-гігієнічний стан навчальних закладів та помешкань учнів;
- надмірне навантаження учнів під час навчально-виховного процесу;
- пошук нових форм та методів виховання культури здоров'я в учнівському середовищі.

Проведене дослідження не претендує на повне та всебічне висвітлення цієї багатоаспектної проблеми. Перспективи подальших розвідок, на нашу думку, полягають у дослідженні форм і методів пропагування здорового способу життя у позаурочній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бучавський А. Протиалкогольний рух і духовенство / А. Бучавський // Нива. – 1929. – Ч. 4. – С. 145–147.
2. Вплив засобів масової інформації та інших джерел на формування здорового способу життя дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uanew.narod.ru/maniu.htm>
3. Животко А. П. Історія української преси / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик / А. П. Животко – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
4. Калинович В. Голос української дитини / В. Калинович // Українська школа. – 1926. – Зш. 13–14. – С. 16–31.
5. Козицький С. Недоля українського шкільництва / С. Козицький // Діло. – 1923. – Ч. 25. – С. 2.
6. Конрад С. Життя дитини пролетаріату / С. Конрад // Шлях навчання й виховання. – 1936. – Ч. 3. – С. 163.
7. Лотоцький А. Сонцелов / А. Лотоцький // Життя і знання. – 1935. – Ч. 4. – С. 118.
8. Макарушка О. Соціальна опіка в Чехословацькій Республіці / О. Макарушка // Народна просвіта. – 1926. – Ч. 3–4. – С. 78–80.
9. Муц О. Україномовна педагогіка Західної України (1920–1939 рр.): історіографія проблеми / О. Муц // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Історія – 2011. – Вип. 1. – С. 266–272.
10. Парфанович С. Шкідливий вплив алкоголю на здоров'я дитини / С. Парфанович // Життя і знання. – 1929. – Ч. 9 – С. 273–274.
11. Петрів Д. Реалізація наукових програмів / Д. Петрів // Шлях виховання й навчання. – 1933. – Ч. 9. – С. 113–114.

12. Радченко О. Ставлення молоді до вживання спиртних напоїв / О. Радченко, С. Радченко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. Луцьк – 2008. – Т. 2. – С. 212–213.
13. Рудь А. Здоровля в сільській хаті / А. Рудь // Молоде село. – 1935. – № 3. – С. 14.
14. Савчук Б. Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х роках XX ст. / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. – 247 с.
15. С. Школа нервові діти й ... учителі / С. // Шлях навчання й виховання. – 1936. – Ч. 3. – С. 173–174.
16. Хевзюк Д. Село теперішнє і майбутнє / Д. Хевзюк // Молоде село. – 1938. – № 3. – С. 12–13.
17. Щербакова Н. Вплив ЗМІ на життя та здоров'я студентів та молоді / Н. Щербакова // Удосконалення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі : зб. наук.-метод. праць. Мелітополь – 2009. – Вип. 11. – С. 150–155.
18. Щербяк Ю. Концептуальні засади освітньої доктрини Української Греко-Католицької Церкви в XX столітті: монографія / Ю. Щербяк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 588 с.